

ФОРМУВАННЯ УЧНЯ ЯК ОСОБИСТОСТІ

Н.І. Лісова

Україна, м. Черкаси, Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників

Новою силою актуалізується проблема людини, якій стало складно відповідати на нові виклики соціуму, а їх сьогодні стає все більше й більше. Життя вимагає інтелектуально розвиненої особистості і, разом із цим, толерантної, відкритої до демократичного спілкування й розвитку в національному та міжнародному вимірі. Провідна роль у формуванні такої особистості належить освіті. Тому є потреба переорієнтувати освітню діяльність на формування учня як особистості.

Для цього в межах освітнього простору, в контексті філософії людиноцентризму, в умовах інтеграції природничих і гуманітарних наук потрібно не лише усвідомити нові знання про людину, в яких обґрунтовано безумовну перевагу духовно-моральної сторони, на основі якої й формується особистість, а й створити інноваційні практики педагогічної діяльності, здійснити впровадження соціально-освітніх програм, проектів, в основі яких відбувається формування учня як особистості з творчою, інноваційною культурою мислення, як людини совісної, чесної, відповідальної, надійної, словом, яка заслуговує на довіру.

Нова редакція Державного стандарту визначає зміст загальної середньої освіти в Україні, який базується на загальнолюдських цінностях та принципах науковості, полікультурності, світського характеру освіти, системності, інтегративності, єдності навчання і виховання на засадах гуманізму, демократії, громадянської свідомості, взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави. Зокрема Державний стандарт початкової загальної освіти та базовий компонент дошкільної освіти ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів. Протягом навчання у школі учні повинні оволодіти ключовими компетентностями, якими передбачено як інтелектуальний розвиток, так і зорієнтованість на соціалізацію особистості учня. Соціальна компетентність у цьому документі визначається як «здатність особистості продуктивно співпрацювати з різними партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції у колективі» [5, с.7]. Ця якість учня як особистості має розкриватися в прояві доброзичливості й дружелюбності; готовності прийти на допомогу іншій людині, уважності до неї;

рефлексії – вмінні зрозуміти іншу людину, поставити себе на її місце, в емпатичній здатності до співчуття, співпереживання; в толерантності – терпимості до чужих думок, вірувань, поведінки. Названі морально-етичні категорії є чинниками **довірливої** взаємодії між усіма суб'єктами навчально-виховного процесу, в першу чергу, учнями, вчителями і батьками.

Аналіз досліджень ствердив, що довіра/недовіра, як і будь-яке інше відчуття, виникає й закріплюється в дітей лише за певних обставин і на відповідному ґрунті. Але, щоб це відчуття набуло стійкого характеру, воно має багато разів повторитися у свідомості дитини (так вважають дослідники цієї категорії). Тривалий позитивний досвід, набутий поряд із важливою для дитини людиною, з кількісного значення має перейти в якісне: дитина не лише має навчитися відчувати, що їй довіряють, але й сама має вчитися бути такою людиною, яка заслуговує на довіру, вчитися пізнавати й захищати себе і світ, не нашкодити собі й іншим, набиратися добродійних і добропорядних якостей у дошкільному і шкільному, суспільно-соціальному і родинному середовищах.

Таким чином, довіра – багатоаспектне явище, яке представляє одну з умов соціалізації особистості, розкриття потенціалу учня-Людини в саморегуляції, самопізнанні, самоактуалізації, знаходженні особистих смислів, успішної інтеграції в соціокультурний простір. Вважаємо, що формування довіри в школах – важливий і потрібний процес, який є необхідною складовою всього життя сучасної школи, встановлюється в системі інтеграції фундаментальних філософських, культурологічних, соціальних, психологічних і педагогічних понять.

Для формування учня як особистості, який заслуговує на довіру, нами визначено такі концепти: **1. Категорія «довіра/недовіра».**

Без довіри людина позбавляється можливості пізнавати й перетворювати світ. Довіра виступає умовою розвитку організацій, всього суспільства, зміни самої людини, саме вона дозволяє йому ризикувати й випробовувати себе і свої можливості. Вважаємо, що формувати довіру необхідно з дитинства (багато дослідників саме й наголошує на цьому), оскільки довіра в житті людини виконує фундаментальні функції: виступає умовою цілісної взаємодії людини зі світом; здійснює функцію зв'язку людини зі світом в єдину систему; сприяє злиттю минулого, сьогодення і майбутнього в цілісний акт життєдіяльності; створює ефект цілісності буття людини; сприяє виникненню ефекту цілісності особистості; встановлює міру відповідності поведінки людини, прийнятого рішення, цілей, поставлених завдань як світові, так і самій собі.

Концепт 2. Формування учня - Людини, яка заслуговує на довіру: соціальна затребуваність, ретроспектива поглядів, завдання сучасної школи. Цим концептом переконуємо, що у переважній більшості сучасних концепцій соціалізації й виховання особистості, визначальною рисою яких є **гуманістична орієнтація**, школа постає як відкрита гуманна система, що має поліфункціональний характер: концепція продуктивної освіти, педагогічна концепція цілісної школи, концепція інтегрованого розвитку компетентностей, соціального виховання «Школа-мікрорайон» та ін. Функціонування школи як відкритої системи у громадянському суспільстві передбачає **розширення її освітніх та соціалізуючих функцій.**

Концепт 3. Педагогічне спілкування в колективі як спосіб розвитку довірливої взаємодії педагогів і вихованців. Важливість спілкування в структурі педагогічної системи зумовлена тим, що її ефективність залежить від взаємин, які складаються між дорослими і дітьми (відносини гуманізму, загальної турботи та довіри, уваги до кожного) в ході спільної діяльності.

Гармонійне співвідношення в педагога довіри до себе й учня в системі «вчитель-учень» ініціює трансформацію суб'єкт-об'єктного характеру взаємин у суб'єкт-суб'єктні в навчально-виховному процесі.

Концепт 4. Педагогіка співробітництва. Педагогіку співробітництва розглядаємо як особливого типу технологію, що є втіленням нового педагогічного мислення, джерелом прогресивних ідей. Вибираємо цільові ціннісні орієнтації педагогіки співробітництва: перехід від педагогіки вимог до педагогіки взаємин; гуманно-особистісний підхід до дитини; єдність навчання і виховання.

Концептуальні положення педагогіки співробітництва відображають найважливіші тенденції, згідно з якими розвивається виховання в сучасній школі: перетворення школи Знання в школу Розвитку; постановка особистості школяра в центр всієї виховної системи; гуманістична орієнтація виховання, формування загальнолюдських цінностей; розвиток творчих здібностей дитини в діяльності; відродження національних і культурних традицій; поєднання індивідуального та колективного виховання.

Концепт 5. Цінність учителя. Серед базових педагогічних цінностей є найважливіша, що дає життя в душі дітей усім іншим цінностям – цінність Учителя. Від стилю керівництва класом, спілкування класного керівника з дітьми багато в чому залежить те, які взаємини складаються в учнів з учителем і між собою. Лише демократичний стиль, за якого учень розглядається як рівноправний партнер у

спілкуванні, враховується його думка в ухваленні рішень, заохочується самостійність суджень, що сприяє створенню в класі невимушеної, доброзичливої, творчої атмосфери співробітництва та довірливої взаємодії, взаємодопомоги.

Найважливішими соціальними інститутами, що формують особистість, є школа, сім'я і соціальне оточення. Тому концептами стверджуємо необхідність компетентного управління сучасною школою, співпрацею з батьками та громадськістю, впливу на суспільні та державні інститути захисту дитинства.

Відповідно до окреслених концептів розроблено **модель** формування довіри в сучасній школі. Складовими моделі є такі компоненти:

1. Психофізіологічні властивості:

- активне і цілісне світосприйняття;
- володіння комунікативною культурою;
- розвиненість чуттєвого сприйняття;
- прагнення власної природосоціальної цінності;
- інтуїтивність;
- бережливе ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших.

2. Творчий потенціал:

- активність у плануванні й вирішенні колективних справ та індивідуальних доручень;
- розроблення правил для учнів класу і школи;
- ініціативність у прийнятті рішень, аналізі й оцінюванні зробленого (колективом й індивідуально);
- вміння працювати в команді.

3. Світоглядні цінності:

- розвиток морально-етичної рефлексії, самоаналізу, самоконтролю, самооцінювання;
- почуття власної цінності та гідності;
- ініціативно-активна відповідальність за власну і колективну справу;
- ціннісне ставлення до однокласників, дорослих, колективу, громади (товариськість, чуйність, уважність, колективізм, допомога, добротворення тощо);
- ціннісне ставлення до себе (самоповага, гордість, самокритичність);
- ціннісне ставлення до світу (любов, повага, чесність, совість, бережливість, добродійність, працелюбність, старанність, відповідальність, ініціативність, настирливість та ін.);

- розвинені якості (соціальні, екологічні, громадянські, організаційні, гуманістичні, родинні, морально-етичні, естетичні).

Модель формування довіри в сучасній школі охоплює не лише учнів, а й їхніх батьків, органи самоврядування (учнівське, батьківське, педагогічне); громадські організації та підприємства тощо.

Змістова модель реалізується через **програми** «Уроки довіри в сучасній школі» для учнів початкової, основної і старшої ланок загальноосвітньої школи, мета яких - сприяти гуманізації та демократизації виховного процесу, формуванню довіри в освітньому співтоваристві як фактора результативності та ефективності педагогічної, учнівської праці, творчого розвитку та успішної соціалізації учнів на основі вибору цінностей та спільності ціннісних орієнтацій дітей, батьків, учителів, громади, поваги до взаємних інтересів, підтримки й відповідальності.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти // Вихователь-методист дошкільного закладу (спецвипуск). – 2012.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – 2003.
3. Вплив історичних умов на розвиток людини [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу: <http://ua-referat.com/>
4. Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: виховання громадянина. Гуманізація навчально-виховного процесу: науково-методичний збірник / за заг. ред. проф. В.І. Сипченка. – Слов'янськ: Видавничий центр СДПУ, 2007. – 556 с.
5. Державний стандарт початкової середньої освіти // Перша всеукраїнська газета для першого вчителя. – 2011.
6. Захаренко О. А. Слово до нащадків / О.А. Захаренко. – К. : СПД Богданова А. М., 2006. – 216 с.
7. Кремень В. Г. Особистість в освітньому просторі сучасної цивілізації / В. Кремень [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу: <http://znannya.info/node/373>
8. Купрейченко А. Б. Психология доверия и недоверия / А. Б. Купрейченко. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2008. – 564 с.